THE ISRAELITE PRESS The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. Eas
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

זאָל דער ציוניסטישער קאָנגרעס פאַררופן ווערן אין קאַנאַדע?

דער אקציאָנס קאָמיטעט, אויף זיין לעצטער דרינגנדיקער זיצונג אין לאָנדאָן, האָט באשטימט דעם דאטום פון דעם קומענדיקן ציוניסטישן קאָנגרעס וואָס ווערט פאַררופן דעם ווינטער. די פראַגע פון אָרט, וועלכע איז איצט זייער א וויכטיקע, איז אָבער דערווייל געבליבן אָן אָפענע. — די פראַגע דאַרף קאָנטיק באשלאָסן ווערן אין אנקלאַנג מיט די ווייטערדיקע אנטוויקלונגען און רעזולטאטן פונ'ם "ווייסן פאַפיר".

אין פאַרבינדונג מיט דער דאָזיקער פראַגע האָט "דער קענעדער אָד־לער" אָנגעפאַנגען א פראָפאַגאַנדע פאַר מאָנטרעאַל ווי דאָס פּלאַץ פונ'ם קומענדיקן ציוניסטישן קאָנגרעס. עס איז קיין ספק ניט, אז די קאַנאַדער אידן וואָלטן זייער גערן איינגעשטימט צו דעם דאָזיקן פאַרשלאָג, — און מסתמא וואָלטן די אַמעריקאַנער אידן אויך גיכער געוואָלט האָבן דעם קאָנ־גרעס אין מאָנטרעאַל, אויב ניט אין די פאַראייניקטע שטאַטן גופא.

די צייטונג באטאָנט דעם פאַקט, וואָס די קאַנאַדער אידן שפּילן א באַדייטנדיקע ראָל אין דער ציוניסטישער באַוועגונג, און וואָס קאַנאַדע, ווי די וויכטיקסטע דאָמיניאָן אין דער בריטישער אימפּעריע, האָט אָדער קאָן האָבן א גרויסן איינפלוס אויף דער בריטישער פּאָליטיק. זי גייט ארויס פון דעם שטאַנדפּונקט, אז דער ציוניזם מוז זיך ווייטער שטיצן אויף דעם גוטן ווילן פון ענגלאַנד, און, זאָל מען דעם קאָנגרעס פאַררופן אין די פאַראייניקטע שטאַטן, מיט'ן צוועק צו געווינען די אַמעריקאַנער געזעלשאַפטלאַכע מיינונג קעגן ענגלאַנד, ווי אנדערע ווילן עס האָבן, וועט דאָס פון ענגלאַנד באטראַכט ווערן ווי א פיינטלאַכער אקט, וואָס וועט שלעכט ווירקן אויף אירע צו באציאונגען צום ציוניזם.

אז די אידן פון דער זייט ים, די אַמעריקאַנער און די קאַנאַדער, האָבן פאַר'ן ציוניזם פאַרדינט אז דער קאָנגרעס זאָל זיך צוזאַמען קומען אויף דעם קאָנסולטאַציע, איז קיין פראַגע ניט. אז די קאַנאַדער אידן בפרט האָבן פאַרדינט דעם כבוד, איז אויך קיין פראַגע ניט.

אָבער פריער פון אַלץ קומען אינ'ם אויסוואַל פונ'ם פּלאַץ די ציוניס־טישע אָרגאַניזאַציע דאַרף זיכער נעמען ערנסט דעם פאַר־שלאָג פונ'ם "קענעדער אָדלער". און, אויב דאָס וועט זיין אין די אינטערעסן פון אַן דער אָנגעצייכנטער ליניע פון דער ציוניסטישער פּאָליטיק, דאַרף ער אָנגענומען ווערן. אויב אָבער ווייטערדיקע אנטוויקלונגען וועלן מאַכן נויטיק אנדערע אָריענטאַציעס, דאַן וועלן די קאַנאַדער אידן נאַטירלאַך מוותר זיין אויף זייער כשר פאַרדינטן כבוד. פאַר די אינטערעסן פונ'ם ציוניזם.

א וואָרנונג צו אוטאָמאַביל איינקויפער

ווען מענשן שיינקען מער אויפמערקזאַמקייט צו די נייעסן וואָס זיי לייענען אין די צייטונגען, וואָלטן זיי אָפט געקאָנט רעשן זייערע לעבנס פון אומפאַראויסגעזעענע סכנות.

יעדן האַרבסט און ווינטער פאַרלירן ביי אונז מענשן זייערע לעבנס פונ'ם "קאַרבאָן מאַנאָקסייד גאַז", — א גיפטיקער גאַז וואָס רינט ארויס פון גייענדיקן אוטאָמאָביל מאָטאָר. מיט אייניקע וואָכן צוריק זיינען אַרום דרעזשיינע פינף מענשן דערשטיקט געוואָרן אויף־דעם דאָזיקן גיפ־טיקן גאַז. ווען זייער פאַרמאַכטער אוטאָמאָביל איז געבליבן שטעקן אין שניי און זיי האָבן געלאָזן דעם מאָטאָר גיין צו האַלטן זיך וואַרם. די טעג איז אין ווייניקער אומגעקומען פון דעם גאַז א באַוואוסטער ביראַבער פון שטאַט, וועלכער האָט געלאָזן לויפן דעם מאָטאָר פון זיין אוטאָמאָביל אין א פאַרמאַכטן גאַראַזש.

דאָס זיינען בלויז א פאַר ביישפּילן פון די אומגליקן וואָס וואָלטן לייכט געקאָנט אויסגעמידן ווערן. ווען די קרבנות וואָלטן געהאַט געשיינקט מער אויפמערקזאַמקייט צו די נייעסן פון ענלאַכע פאַלן און די ציוטונגען און וואָלטן געווען אביסל מער פאַרזיכטיק.

"קאַרבאָן מאָנאָקסייד גאַז" ווערט פּראָדוצירט פונ'ם ברענונג פּראָ־צעס אינ'ם אוטאָמאָביל. אין דער פרייער לופט צעצייט ער זיך און פאַר־מירט זייער א קליינעם פּראָצענט פון דער לופט. און האָט קיין שום שעדלאַ־כע ווירקונג ניט. געפערלאַך ווערט ער בלויז אין א פאַרמאַכטן פּלאַץ, וואו ער פאַרמירט א גרויסן פּראָצענט פון דער לופט.

דער דאָזיקער גאַז איז קאַלירלאָז און געריכלאָז, און ער טרעפט דעם קרבן, אַזוי צו זאָגן, "פון הינטן". דער קרבן פאַרדעקטיקט ניט די געפאַר, און ווייל ער דערפילט די ווירקונג פונ'ם גיפטיקן גאַז האָט ער שוין ניט קיין כח צו רעטן זיך דורך ארויסלויפן אויף דער פרייער לופט.

איצט, מיט'ן אָנקוט פונ'ם ווינטער, מוז יעדער אוטאָמאָביל איינ־טימער שטענדיק געדיינקען די דאָזיקע געפאַר. מען טאָר ניט לאָזן לויפן דעם אוטאָמאָביל מאָטאָר אין א פאַרמאַכטן גאַראַזש, — איידער איר לאָזט לויפן דעם מאָטאָר, עפענט די טירן פונ'ם גאַראַזש, ווי קאַלט עס זאָל ניט זיין אין דרויסן. ווען דער אוטאָמאָביל איז אין באַוועגונג, איז ניט געפער־לאַך ווען אַלע זיינען פענסטער זיינען פאַרמאַכט, ווייל די לופט בייט זיך פון דער באַוועגונג, — כאָטש ס'איז אַלעמאָל זיכערער צו האָבן כאָטש איין פענסטער עפן. ווען דער אוטאָמאָביל שטייט אויף איין אָרט, טאָר דער מאָטאָר ניט געלאָזן ווערן אין באַוועגונג, וואו א פענסטער ווערט פרי־ער ניט געעפנט.

נייע אינדוסטריעס

די ראַדיאָ איז ערשט קוים צען יאָר אַלט. די ראַדיאָ אינדוסטריע איז נאָך איינגער. אָבער שוין איז די דאָזיקע אינדוסטריע געוואָרן איינע פון די וויכטיקסטע אין דער אינדוסטריעלער וועלט.

לויט א נאַר־וואָס פאַרעפנטלאַכטן באַריכט פון ענגלאַנד, זיינען שוין אין גרויס בריטאַניע אַליין דאָ דריי מיט א פערטל מיליאָן ראַדיאָס אין די היימען. אין דער ראַדיאָ אינדוסטריע אין לאַנד זיינען באַשעפטיקט דריי הונדערט טויזנט מענשן.

אין משך פון די לעצטע עטלאַכע צענדליק יאָרן האָט זיך צווישן אנ־דערש אנטוויקלט נאָך א וויכטיקע אינדוסטריע, וואָס שפּילט אינ'ם עקָ־נאָמישן לעבן פון די אינדוסטריעלע לענדער א סך א גרעסערע ראָל, ווי די ראַ־דיאָ אינדוסטריע. — מיר מיינען די אוטאָמאָביל אינדוסטריע. אין וועל־כער מיליאָנען מענשן אין אַלע לענדער זיינען איצט באַשעפטיקט.

דאָס זיינען בלויז א פאַר פון א רייע נייע אינדוסטריעס וואָס האָבן זיך אנטוויקלט אין משך פון די לעצטע עטלאַכע צענדליק יאָרן. און אָט די נייע אינדוסטריעס העלפן זייער פיל ארויס אין שאַפן באַשעפטיקונג פאַר די ארבעטער, וואָס ווערן מאַסנווייז ארויסגעשטויסן פון זייערע ארבעטס פּלאַ־זיצעס פון דער מעכאַניזירונג וואָס גייט אָן אין דער אינדוסטריע.

די אנטוויקלונג פון די נייע אינדוסטריעס גייט אָבער ניט אָן שנעל גענוג צו קאָנען אריינגעמען אַלע ארבעטער וואָס ווערן ארויסגעשטויסן פון די אַלטע אינדוסטריעס. דאָס און דער צוואוואָקס פון דער ארבעטער באַפעל־קערונג איז אין א גרויסער מאָס פאַראַנטוואָרטלאַך פאַר די פּעריאָדישע קריזיסן און ארבעטסלאָזיקייט.

האָנט אין האָנט מיט דער אנטוויקלונג פון די נייע אינדוסטריעס, וואָלט דערפאַר געמוזט גיין די פאַרקירצערונג פון ארבעטס שעה'ן און די פאַרבעסערונג פון די ארבעטס באַדינגונגען אין די אַלטע אינדוסטריעס. דאָס וואָלט צום סוף געווען א געוווינס פאַר די אינדוסטריעס זעלבסט, ווייל דאָס וואָלט זיי געראַטעוועט פון די פּעריאָדישע קריזיסן.

אין דער גרויסער וועלט איז מען נאָך ווייניק באַקאַנט מיט דעם ריזיקן לאַנד וואָס ווערט באַצייכנט מיט'ן נאָמען מערב קאַנאַדע. אפילו אזוי נאָענט ווי אין ניו־יאָרק האָט מען נאָך זייער מטשוטש'ע באַגריפן וועגן דער געאָגראַפישער לאַגע, וועגן דעם קלימאַט און וועגן די לעבנס באַדינגונגען אין דעם דאָזיקן לאַנד.

אין מערב קאַנאַדע האָט זיך פאַר די לעצטע עטלאַכע צענדליקער יאָרן איינ־געפונדעוועט א אידישער ישוב, — ניט קיין גרויסער אָבער אַן איינגאַרטיקער,— נאָנץ אנדערש ווי די אנדערע אידישע ישובים אויפן צפון אמעריקאַנער קאָנטינענט. דער דאָזיקער אידישער ישוב האָט זיך לעצטנס אָנגעהויבן לאָזן צו הערן אין דער אידישער וועלט, און עס ווייזט אויס, אז ער וועט מיט דער צייט אָנהויבן שפּילן אַלץ א גרעסערע און גרעסערע ראָל אין אינם אידישן לעבן.

מערב קאַנאַדע איז נאָך נאָר א יונג לאַנד, — די עלטסטע שטעט פון דעם לאַנד האָבן ערשט געפייערט זייער פונ'ם ציק יעריקע יובילייען. צוויי פון מערב קאַנאַדער פּראָווינצן האָבן ערשט מיט א פאָר חדשים צוריק געפייערט זייערע 25 יעריקע יובילייען.

אין מערב קאַנאַדע איז א ריזיק לאַנד, און איז גוואַלדיק רייך מיט נאַטירלאַכע רייכטימער. כאָטש קאַנאַדע האָט זיך לעצטנס אָנגעשטעקט פון די פאַראייניק־טע שטאַטן מיט אַן אנטי־אימיגראַנטישע שטימונג, וועט עס־זיין אומעגלאַך לאַנג צו האַלטן פאַרשלאָסן די דאָזיקע ריזיקע רייכטימער, און לאָזן פּוסטערוועז די גוואַל־דיקע רחבות.

דער אידישער ישוב דאָ האָלט נאָך אויך ביים סאַמע בראַשית, און מיטן וואַקסן פון דער אַנגעשיינער באַפעלקערונג, וועט ער אויף וואַקסן. זאָל דער יסוד אויף וועלכן דאָס אידישע לעבן האָט זיך דאָ אָנגעהויבן אנטוויקלען ניט צעפאַלן זיך, ראַן וועט די אידישע וועלט מיט דער צייט אָנהויבן פילן דעם איינפלוס פונם מערב קאַנאַדער אידנטום.

און אַזוי ווי אין מערב קאַנאַדע איז שוין דאָ א נאָנץ חשוב'ער ישוב, וואָס האָט נאָך גרויסע אויסזיכטן אויף דער צוקונפט, גלויב איך, אז פאַר דעם אידישן עולם וועט וועגן זיין אינטערעסאַנט צו באַקאָ־נען זיך מיט דעם הינטערגרונד, אויף וועלכן. דאָס איינגאַרטיקע אידישע לע־בען האָט זיך דאָ אנטוויקלט, — און דאָס וועל איך פּרובירן דאָ איבערצוגעבן בקיצור.

* * *

מערב קאַנאַדע באַשטייט פון פיר פּראָ־וינצן, — די דריי "פּריריי פּראָווינצן", מאַניטאָבאַ, סאַסקאַטשעוואַן און אַלבאַר־טאַ, און דער בערגיקער פּראָווינץ ברי־טיש קאָלומביאַ, וואָס גרענעצט זיך צו מערב מיטן פּאַסיפיש אָקעאַן. צו מערב קאַנאַדע ווערט אויך אָפט צוגערעכנט האַלב פון דער פּראָווינץ אַנטאַריאָ; פון די צוויילינג שטעט פאַרט־וויליאַם און פאָרט ארטור, ביי די גרויסע אָזערעס.

יעדע איינציקע פון די דאָזיקע פּראָ־וינצן איז, לויט'ן שטח א מלוכה פאַר זיך אליין, גרויס ווי נאָנץ דייטשלאַנד פון פאַר דער מלחמה, און עס נעמט קאָרגע דריי מעת־לעת איבערצוקרייצן דאָס לאַנד פון מזרח צו מערב מיט א שנעל־צוג.

דער קלימאַט איז דאָ בכלל א נאָנץ האַרבער. די ווינטער זיינען קאַלט, און אין אייניקע פונקטן זייער קאַלטע. אין די פריירי פּראָווינצן אָבער, וואו די ווינ־טערס זיינען נאָר א דאָנ'ן דעם, וואָס עס איז אָפּן צו סאַסקאַטשעוואַן אָקעאַן. עס האָבן זיך דאָרט באַוועצט א פאַר טויזנט פאַרמערס, און זיי קריגן זייער גרויסע געטרייד, דאָס לאַנד וויים ניט פאַקטיש פון אומ־געערעטעניש.

דער פיס רייווער געגנט פאַרעמט א טייל פון אַלבערטאַ און א טייל פון ברי־טיש קאָלומביאַ, און, ווי עס איז אויס־געערעכנט געוואָרן, איז דאָרטן דאָ פלאַץ פאַר א גרויסן ישוב פון דייטשן אין אַנגלאָ־רוסלאַנד, אין אַ־מעריקאַ, אין אַנגלאַנד, אין אַנגלאַנד, אין אַנגלאַנד